

Moravané – duchovní pramen spojení Čechů a Němců (II.)

Přednáška pro Muzeum česko-německého porozumění v Odrách a pro Muzeum Oderska, 7. října 2016

Pavel Neústupný, Berlín

Přednáška má následující části:

1. část „**Moravané – duchovní pramen spojení Čechů a Němců**“ přehledně informuje o původu Moravanů jako etnických Němců a o duchovní souvislosti obnovené ochranovské Jednoty bratrské se starou českou Jednotou. Přednáška byla přednesena v říjnu 2006 na mezinárodní konferenci MORAVIAN v Suchdole nad Odrou (Lit. **A**).

V 2. části „**Pronásledování a probuzení na Moravě**“ se o něco podrobněji zmíníme o J. A. Komenském, o středisku tajných bratří v Suchdole, Martinu Schneiderovi, Georgu Jäschkovi, Johannu Steinmetzovi v Těšíně a hlavně Christiánu Davidovi a jeho prvnímu kontaktu s hrabětem Zinzendorfem (Lit. **B**).

Ve 3. části „**Němečtí a čeští exulanti z Moravy a Čech**“ si objasníme rozdíl mezi Němci z Kravařska a Čechy ze severovýchodních Čech a vznik různých sborů Jednoty (Lit. **C**).

1. Moravané – duchovní pramen spojení Čechů a Němců

Vážené dámy, vážení pánové, milí přátelé,

dovolte mi nejdřív, abych se krátce představil. Jsem rodilý Čech, Pražák, emigroval jsem v roce 1968 do Německa a žiji v Berlíně. V roce 1978 jsem uvěřil v Ježíše Krista a stal se později kazatelem a biblickým učitelem v jednom svobodném evangelikálním sboru v Berlíně. Dnes se zabývám misíí a pracuji misijně v Estonsku, a máme s manželkou, která je Němka, též službu smíření mezi národy, zvláště mezi Čechy a Němci.

Můj krátký příspěvek má trochu jiné zaměření, než je na konferencích MORAVIANU zvykem, a prosím Vás proto o shovívavost. Patřím jako Vy k obdivovatelům díla Moravských bratří, a též díla obnovené Jednoty bratrské v Ochránově pod vedením hraběte Zinzendorfa.

Položme si nejprve otázku identity exulantů, kteří odešli do Ochranova. Geograficky to byli Moravané z Kravařska. Etnicky to byli Němci. Pochopit tento zdánlivý paradox vyžaduje aspoň trochu znalosti historie zemí Českého koruny. Pro Vás, přátele společnosti Moravian, kteří jste možná převážně historici, to určitě není problém, vždyť archivní dokumenty týkající se Moravanů jsou skrz naskrz německé. Něco jiného je to u Čechů nehistoriků. Máme pořád ještě problémy s uznáním toho, že u nás žili po staletí vedle sebe Češi i Němci. Ve školách se to nevyučovalo, aspoň ne v těch školách, které jsem za komunismu navštěvoval já.

Kravařsko (něm. Kuhländchen) leží v Moravské bráně, území mezi Jeseníky a Oderskými vrchy na severozápadě a Beskydy na jihovýchodě, protékaném horním tokem Odry. Název Kravařsko má podle některých historiků svůj původ v chovu krav na šťavnatých lukách této oblasti (1), podle jiných pochází od rodu pánů z Kravař, kteří zde vládli od počátku 14. století až do roku 1434. Většinu území tvořily obce německého jazykového poloostrova, který se utvářel v době kolonizace ve 13. a 14. stol. a stabilizoval se v 15. stol. (2). Hlavním počátečním kolonizátorem byl olomoucký biskup Bruno von Schaumburg-Hollstein, který pocházel ze severozápadního Německa. Povolal s výslovnou podporou přemyslovských králů (byl kancléřem a přítelem krále Přemysla Otakara II) do nejen této oblasti německé lokátory a osadníky (1).

Cítění tehdy a ani později, až do poloviny 19. století, snad s výjimkou husitské doby, nebylo nacionalistické. Na jazyku nezáleželo, protiněmecké předsudky nebyly. Konflikt neprobíhal mezi češtvím a němectvím, nýbrž mezi katolictvím a protestanstvím.

V letech 1618 – 1621 žil Jan Amos Komenský s rodinou ve Fulneku a spravoval tam sbor a školu Jednoty bratrské. Kázal a učil tam německy. Je zde dnes umístěno muzeum, jež bylo prohlášeno za národní kulturní památku jako kulturní dědictví po předcích. Ze žádného exponátu výstavy není možné se přímo dozvědět, že Komenského duchovní ovečky byly německého jazyka. V roce 1661 vydává v Amsterdamu německý katechismus pro tajné členy Jednoty bratrské na Kravařsku pod bezelstným titulem „Die Uralte Christliche Catholische Religion“ (Prastaré křesťanské obecné náboženství) (3). Povědomí o Komenském bylo i později mezi Němci na Kravařsku velmi silné, silnější než mezi Čechy v Čechách, vědělo se, že Komenský ve sboru působil, bydlel a učil (2).

Christian David (1692 – 1751) se narodil v Ženklově (Senftleben) na Kravařsku. Píše o sobě (překlad z němčiny): „Přibližně 1692 jsem se narodil na Moravě, v Ženklově, jednu míli od Nového Jičína. Můj otec byl Čech (Böhme), povoláním tesař; matka byla německé národnosti.“ (4) Uměl tedy česky, když byl jeho otec Čech? Zřejmě neuměl, neboť píše dále (starý český překlad): „Vyučiv se tesařství, odešel jsem hned do Uher, chtěje státi se evangelíkem. V Trenčíně šel jsem poprvé do evangelického kostela a ač bylo všecko české a já ničemu nerozuměl, bylo přece srdce mé naplněno radostí, když jsem slyšel zpívati. I šel jsem dál mezi Němce a přišel jsem do Trnavy, kde jsem vyhledal Luterány.“(5)

1722 dorazili první exulanti z Moravy pod vedením Christiana Davida na Berthelsdorfský pozemek hraběte Zinzendorfa v Horní Lužici v Sasku a založili Ochranov. Vznikla zde časem obnovená Jednota bratrská, která vědomě navazovala na dědictví staré Jednoty. Zinzendorf říká později, že si nevzpomíná, že by býval do roku 1724 něco slyšel o Moravské církvi. Nerozlišoval bratrskou církev od husitů, a myslel, že tito vymřeli. Teprve 1727 četl poprvé historii staré Jednoty bratrské od Komenského, vydanou znovu v Halle. (6)

Tato kniha Komenského byla psána latinsky a měla titul „Historia Fratrum Bohemorum“. Zinzendorf z ní části přeložil do němčiny a vydal je spolu se zprávou o začátcích Ochranova a obnovené Jednoty pod titulem „Geschichts-Erzählung ...“ (Historické vyprávění ...) v roce 1749. (7)

Ještě se chci zmínit o t.zv. Českém zpěvníku (Böhmisches Gesangbuch) z roku 1622, který je uložen v ochranovském archivu Jednoty. Obsahuje vlastnický záznam Anny Nitschmannové, která ho zřejmě přinesla z Kunína do Ochranova. Ten zpěvník je německý (8). „Böhmisch“ je zde použito ve významu zemském, geografickém.

Těmito poznámkami jsem se snažil doložit jednak německou etnickou a jazykovou identitu Moravanů, a dále, alespoň zmínkou o Komenském, duchovní kontinuitu staré a obnovené Jednoty. Exulantů bylo ovšem víc než těch, co přišli do Ochranova, a to i před založením Ochranova, i po něm. Byli to i Češi i Němci z českých zemí, kteří zakládali sbory, kolonie i dokonce města v Sasku a Lužici, v Berlíně a okolí, ve Slezsku, v Polsku a v Uhrách (na Slovensku). Výbornou knihu o tom napsala Edita Štěříková pod názvem „Stručně o pobělohorských exulantech“ (9).

Duchovní spojení mezi převážně českou původní Jednotou, protestanským hnutím 70 let před Lutherovou reformací, a obnovenou Jednotou německých Moravanů, je očividné. Vidím zde pramen duchovního spojení Čechů a Němců. Již jsem se na začátku zmínil o službě smíření mezi Čechy a Němci, kterou mám na srdci. Když jsem se před časem začal zabývat Moravany, uvědomil jsem si, že šlo o naše německé krajany, dneska bychom je nazvali sudetskými Němci (tento název vznikl ovšem až začátkem 20.století). Byl jsem z tohoto „objevu“ docela nadšený.

Nedávno chodila skupina Čechů po stopách Moravských bratří na severní Moravě resp. na Kravařsku. Cituji z jejich závěrečných poznatků: „Pro mnohé z nás bylo objevem poznání, že většinu tehdejších Moravských bratří tvořili lidé německého jazyka, tedy etničtí Němci. Ochranovské hnutí se tak stalo jednou z nemnoha příležitostí v našich dějinách, kdy Češi a Němci stáli spolu svorně smíření Kristovým křížem.“

To, co vzniklo v Ochranově v roce 1727 a potom, bylo duchovní probuzení. Jak by se dal stručně vyjádřit duchovní přínos obnovené Jednoty?

- Milovali Boha celým svým srdcem a byli mu úplně odevzdáni na život a na smrt.
- Jejich život spočíval v intenzivním vzájemném společenství.
- Založili řetěz přímluvných modliteb, který trval bez přerušení 100 let.
- Jejich misijní činnost byla příkladná a od času první novozákonní církve ta nejrozsáhlejší.

Zabývat se Moravany a obnovenou Jednotou je skutečně podnětné. Probuzení přicházejí – a bohužel i odcházejí. Dnes žijeme v Evropě plné hříchu, světskosti, nevěry a ateismu. To platí stejnou měrou pro České země i pro Německo. Nechtě Bůh na nás a naše země vylije svou milost!

2. Pronásledování a probuzení na Moravě

Biskup Jednoty bratrské **J. A. Komenský**, správce bratrského sboru ve Fulneku v letech 1618-1621, na svůj sbor i po svém vynuceném exilu v r. 1628 nezapomínal. V roce 1661 vydal v Amsterdamu německý katechismus pro tajné členy Jednoty bratrské na Kravařsku pod titulem „Die Uralte Christliche Catholische Religion“ (Prastaré křesťanské obecné náboženství) (3). Věnoval ho v předmluvě následujícím osmi obcím: Fulnek, Gersdorff (Kerhartice), Gastendorff (Jastersdorf, Jestřábí), Klitten (Klötten, Kletné), Klandendorf (Klantendorf, Kujavy), Stachelwalde (Stechenwald, Stachovice), Seitendorff (Hladké Životice) a Zauchtenthal (Suchdol).

Aby z přímého jmenování nevznikly problémy, použil ve svém věnování jen první písmena z názvů obcí v abecedním pořádku: FGKKSSZ. Komenský poslal s knihami Kopidlanského, zřejmě bratra z polské Jednoty, z Amsterdamu ve vypůjčeném kočáře jako projíždějícího obchodníka přímo do Suchdolu, nepochybně nejdůležitějším středisku tajných bratří. [(11), str. 14]

Martin Schneider (ca 1600-1673) ze Suchdola, současník J. A. Komenského, převzal v tajně přežívajícímu bratrském sboru důležité úkoly. Konal podomní shromáždění se zpěvem a čtením z reformovaných postil, a učil mládež číst a psát a také Komenského katechismus, který se skoro každý musel naučit nazpaměť [(11), str.15]. Častěji seděl pro svou víru čtvrt nebo půl roku ve vězení; jednou mu hrozilo upálení, kdyby majitel panství toho kraje nezakročil na jeho ochranu [(10), str. 8].

Georg Jäschke (1624-1707) ze Žiliny, úzký spolupracovník Martina Schneidera, věřil v obnovení staré Jednoty bratrské a těsně před svou smrtí pronesl ke svému nejmladšímu synu a ke svým vnukům (Neisserovým, prvním exulantům v Herrnhutu) prorocká slova: „Je pravda, že naše svoboda zmizela, že naši potomci se poddávají duchu světskému, takže papežství je šířící se. Zdá se, jako by se blížil konec bratrské církve. Avšak, moje milé děti, vy uzříte veliké vysvobození. Ostatkové budou spaseny. Nevím určitě, zda toto vysvobození se uskuteční zde na Moravě anebo budete muset vyjít z Babylona; ale vím, že se to stane brzy. Jsem nakloněn věřit, že z této země vyjdete a že vám bude nabídnuto místo v zemi a na určitém místě, kde budete moci sloužit Pánu bez bázně podle Jeho svatého slova. Když tato doba osvobození přijde, buďte hotovi a přičiňte se abyste nebyli poslední anebo zůstali zpět. Pamatujte si, co jsem vám pravil. ...“ [(10), str. 11; též (5), str. 15-16]

Na základě Altranstädtského míru si směli luteráni postavit v Těšíně ve Slezsku tzv. Chrám milosti. Vedle kostela směla být postavena i evangelická škola, na pozemku kostela bylo dovoleno prodávat evangelickou literaturu. V r. 1720 do Těšína povolán pietistický teolog **Johann Adam Steinmetz**. O jeho důrazných kázáních bylo brzy slyšet na celé Moravě. O nedělích se konalo několik bohoslužeb, lidé čekali před kostelem, až na ně přijde řada. Věřící z Kunína a Suchdola tam začali chodit, což bylo časově náročné a muselo to zůstat v tajnosti. Steinmetzova kázání je velmi oslovovala a on se jim věnoval i v osobních rozhovorech. V Těšíně mnozí z nich získali jistotu spasení. Tak i David Nitschmann (tesař), který píše: „Muvil o jistotě spasení a blaženosti... Tu pronikl mé srdce meč; cítil jsem se osloven vším, co jsem slyšel a pro pláč jsem ani oči otevřít nemohl... Má první otázka, kterou jsem mu položil, byla:

Co mám dělat, abych byl spasen? Odpověděl mi: Nic, jen věřit v Ježíše Krista; ten svým hořkým utrpením už všechno za nás vykonal..." [(11), str. 21]

Zápis v matrice úmrtí moravské osady v Bethlehemu (USA) z r. 1760 označuje dokonce Steinmetze za vůdce duchovního probuzení na severní Moravě v 1. polovině 18. století. Pro mnohé Moravany se Steinmetz stal „vzorovým pastorem“, s nímž poměřovali další, se kterými se později v exilu setkali [(12), str. 26].

Mnoho životopisů pozdějších exulantů dokládá, že především působení Christiana Davida dalo na Moravě podnět k velkému probuzení. Tak na příklad F. W. Neisser o něm píše: „Před Bohem je a zůstane pravdou, že Christian David byl prvním podnětem k novému probuzení jak v Suchdole, tak i na jiných místech.“ [(11), str. 330 a 331]

Christian David (1692-1751), se narodil v obci Ženklaavě. Jeho otec byl Čech, povoláním tesař, matka byla Němka. Christian česky ale neuměl a musel být při svých pozdějších tajných shromážděních v české Čermné (1727) překládán z němčiny do češtiny [(11), str. 62]. Nebyl typickým exulantem z tajně evangelické rodiny, kde se předávala z generace na generaci bible a evangelická víra. Byl vychován podle platného zemského zákona katolicky. Učil se tesařem u Michaela Ranftlera v Žilině, později v Holešově. Pracoval tam se zástupcem mistra Paullem Goldem ze Suchdolu. Sám o tom píše: „Tento muž byl podnětem k mému obrácení... Já jsem byl katolíkem a velmi mi záleželo na mém spasení: chodil jsem na poutě, lezl jsem po kolenou kolem obrazu Panny Marie, ale nenacházel jsem pokoje. Tento muž viděl, že se často modlím růženec. Řekl mi: ‘Ach! To ti nepomůže.’ Slíbil, že mi ukáže knihu, v níž stojí napsáno, co řekl sám Pán Bůh... Dosud jsem nikdy neslyšel o bibli, proto to bylo pro mne něco zcela nového. Řekl mi také, že reformovaní jsou správní křesťané, obrazy že jsou modly a ten, kdo se k nim modlí, je modlář.“

Pilně pak četl v zakázané bibli. V zimě se vracel domů a přicházel za svým prvním mistrem Ranftlerem. Ranftlerův syn učil Christiana psát. Píše o něm: „Když se vyučil, šel na vandr do protestantských zemí a hledal lidi, kteří se ve svém životě řídí podle bible“.

Christian šel do Uher a chtěl se stát luteránem, což se mu povedlo až v Berlíně. Pracoval pak ve Zhořelci jako tesař, seznámil se i osobně se zhořeleckým kazatelem Schefferem a s magistrem Schwedlerem z Niederwiese. Získal řadu pietistických přátel. Pak, v r. 1717, se poprvé po čtyřech letech tovaryšského vandru vracel domů na Moravu. Nechtěl tam ale zůstat, chtěl jen všem vyprávět o své nově nalezené víře. Jezdil pak na Moravu častěji, dvakrát i třikrát do roka. To už musel být opatrnější, protože mohl být považován za emigranta. Viděl utrpení tajných moravských čtenářů bible a nejraději by je byl všechny vyvedl z této nesvobodné země. Radil se o tom s kazatelem Schefferem, kde by se pro ně dalo nalézt vhodné místo.

Našla se příležitost, že byl představen mladému říšskému hraběti Zinzendorfovi. Přednesl mu svou prosbu a obdržel odpověď, „že ti moravští lidé mohou kdykoliv přijít; on [hrabě] se bude snažit usadit je na některém místě, kde by jejich emigrace nezpůsobovala nepříjemnosti a neměla následky. Zatím že je chce přijmout v Bethelsdorfu.“ [(11), str. 25-27]

To byla dobrá zpráva!

3. Němečtí a čeští exulanti z Moravy a Čech

Politická situace ve střední Evropě na začátku 18. století (13)

Friedrich August I. (Silný) byl saským kurfiřtem a zároveň i polským králem. U jeho dvora v Drážďanech sloužil do r. 1727 i hrabě Zinzendorf, na jehož berthelsdorfských pozemcích se 1722 usídlili moravští náboženští uprchlíci (exulanti) z Kravařska a založili Herrnhut (Ochranov).

Slezsko patřilo do r. 1742 k Rakousku a přešlo po 3 slezských válkách k Prusku.

V Marce Braniborské vládl rod Hohenzollernů. Friedrich Wilhelm I., tzv. Vojenský král, vládl 1713-1740, byl praktický, velmi spořivý, neměl rád dvorské radovánky a totálně zredukoval dvorský stát. Sjednotil novou správou svou zemi, zavedl povinnou školní docházku a podporoval obchod a řemesla. Intenzivně prováděl tzv. Peuplierung, tj. zalidňovací nebo usídlovací politiku pro svou po třicetileté válce vylištěnou zemi.

Sasko i Prusko byly lutersko-protestantské a přijímaly náboženské uprchlíky z různých částí Evropy, kde byli pronásledováni – francouzské hugenoty, salcburské protestanty, falcké evangelíky a Švýcary.

Ze zemí české koruny, součásti Rakouského císařství, tj. z Čech a Moravy, přicházeli do Sasku a Pruska jako uprchlíci Češi i Němci, kteří zakládali sbory, kolonie i dokonce města v Sasku a Lužici, v Berlíně a okolí, ve Slezsku, v Polsku a Uhrách (9).

Rozdíl mezi německými a českými exulaty z Moravy a Čech

Němci z Kravařska, kteří byli přijati v Herrnhutu, i Češi ze severovýchodních Čech, kteří byli přijati v Rixdorfu, se hlásili k dědictví první Jednoty bratrské, založené 1457 v Čechách, a k jejímu poslednímu biskupu Janu Amosu Komenskému.

Hlavní rozdíl mezi Moravany, kteří se usídlili v Herrnhutu v Sasku, a Čechy, kteří přišli do Berlína v Prusku, je v jejich jazyku – herrnhutští Moravané byli etničtí Němci z Kravařska na severní Moravě a mluvili německy, česky neuměli, zatímco Češi z Berlína byli etničtí Češi hlavně z obce Čermné a z oblasti Lanškrounska a Litomyšle, a německy neuměli.

Druhý rozdíl spočívá v tom, že Moravané přicházeli z probuzení, vzniklého na Moravě hlavně skrze působení Christiana Davida, zatímco ne všichni čeští exulanti byli při vystěhování obrácenými věřícími.

Herrnhut (založen 1722) byl velmi známý a lákavý a i Češi by tam bývali rádi našli pobyt, ale kvůli jazyku i kvůli přeplnění tam nebývali, až na několik málo výjimek, přijímání.

Čeští exulanti v Sasku, vznik dvou sborů, a jejich odchod do Berlína (14)

Exulanti z Čech zůstávali po svém útěku do Sasku, kam šli asi 5 dní přes severní Čechy, poblíž hranic. Vznikly dva sbory, jeden v Grosshennersdorfu nedaleko Herrnhutu, druhý v tehdy saském Gerlachsheimu (dnes Grabiszyc v Polsku).

Grosshennersdorfští přicházeli od r. 1723 na panství hraběnky Henrietty z Gersdorfu a jejím přispěním dostali v r. 1727 jako duchovního pastýře česky mluvícího kazatele Johanna Liberdu. Exulanti byli neúnavní posluchači biblických výkladů a scházeli se v neděli až pětkrát, a víckrát i v týdnu. Liberda byl příznivcem Herrnhutu a už brzy po své ordinaci tam také kázal. Dostal se o něco později do konfliktu s baronkou. Ta začala zakazovat exulantům misijní cesty do vlasti a chtěla omezit soukromé pobožnosti konané po domech. Začala vykazovat z Hennersdorfu ty, kteří proti tomu písemně protestovali.

Liberda si mezitím koupil v Herrnhutu vlastní dům, a protože hraběnka přestala přijímat nově příchozí Čechy, ubytovávali se tito v Liberdově domě v Herrnhutu, což zase přineslo konflikty se staršími v Herrnhutu. Vše eskalovalo, baronka začala Čechy vyhánět i vsazovat je do vězení. Nakonec došlo i k ultimátu Čechům ze strany Zinzendorfa, aby opustili Herrnhut a buď se usadili směrem k Berthelsdorfu, nebo vůbec jeho panství opustili. Liberda přes svou úctu k Zinzendorfovi hájil zájmy Čechů a tak došlo 1732 mezi Liberdou a Zinzendorfem k nenapravitelné roztržce. Zinzendorf se prý vyjádřil: „Dobře, nazývejte se v Hennersdorfu **Českými bratry**, my se budeme nazývat **Moravskými bratry**“.

Češi se ale do Hennersdorfu vrátit nemohli a nechtěli. Liberda odjel do Berlína a Postupimi a dosáhl spolu s vybranými zástupci exulantů audience u pruského krále Friedricha Wilhelma I., který slíbil přijmout pronásledované do své země.

Zbývající exulanti odešli z barončina panství, většina z nich opět do Herrnhutu, kam k 300 obyvatel přibýlo na 500 Čechů. Spali i na ulicích. Situace byla neudržitelná. Nemohli už déle čekat na zprávy z Berlína a vydali se přes Zhořelec a Chotěbuz na cestu do Berlína, kam po mnoha svízelných dorazili skoro tajně v malých skupinách.

Gerlachsheimský pán hrabě Christoph Ernst z Gersdorfu založil 1727 pro exulanty českou kolonii Carlsdorf, česky Karlov. Pro duchovní péči si Češi zvolili kazatele Augustina Schultze. Schulz tento neplacený úkol převzal s rozhodnutím „žít z Boží ruky“ a vykonával jej s velkou horlivostí a s pietistickými důrazy, které byly okolním luterským farářům podezřelé.

V dubnu 1736 přišla do Gerlachsheimu velká rodina Jana Pitmana z Čermné spolu s dalšími rodinami. Vrchnost z Čermné, kníže Lichtenstein, i sám rakouský císař žalovali v Drážďanech. Schulz se rozhodl jít s emigranty do Berlína. V únoru 1737 odešlo 400 Gerlachsheim-

ských v malých skupinách po rodinách přes Chotěbuz do Berlína. Později dal hrabě z Gersdorfu i ostatním povolení k odchodu a jejich domky prodal.

Příchod exulantů do Berlína 1732 a 1737 a jejich usídlení

Prvních 500 českých exulantů z Grosshennersdorfu usídluje král Friedrich Wilhelm I. ve středu tehdejšího Berlína, ve čtvrti Friedrichstadt ve Wilhelmstrasse. Dostávají svobodná občanská a mistrovská práva, dva roky nemusí platit činži a pět let žádné daně. Mnozí pracují jako tkalci. Král pro ně staví Betlémský kostel (1735-1737) s pojmenováním po pražské Betlémské kapli. Jejich kazatel Johann Liberda byl v r. 1732 vsazen saskou vládou do vězení s obviněním, že popouzel Čechy k opuštění Saska.

Dalších 700 Čechů, kteří přicházejí se svým kazatelem Schulzem z Gerlachsheimu, usídluje král částečně ve Wilhelmstrasse, hlavně ale v nově založené kolonii, zvané Český Rixdorf na rozdíl oproti již od r. 1360 existující vesnici teď s názvem Německý Rixdorf. Král dává 18 vylosovaným rodinám pozemky, nechává jim na nich postavit dům, přiděluje jim dobytek a nářadí, osvobozuje je od daní a od vojenské služby a povoluje jim vlastní samosprávu a soudnictví.

O tom všem pojednává film Český Rixdorf – 1737 / Čeští exulanti v Berlíně, který natočili manželé Hlavsovi v rámci jejich dokumentárního cyklu o české protestantské historii (15).

Literatura:

(Lit **A**) Pavel Neústupný: Moravané – duchovní pramen spojení Čechů a Němců
Příspěvek pro IV. mezinárodní konferenci MORAVIAN 14.-15.10.2006 v Suchdole nad Odrou
http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/07_080307.pdf

(Lit **B**) Pavel Neústupný: Moravští bratři a jejich misijní působení
Přednáška pro Křesťanský sbor Domažlice, 15.května 2011
Část „Pronásledování a probuzení na Moravě“, str. 1-2
http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/361_120511.pdf

(Lit **C**) Pavel Neústupný: 275 let Českého Rixdorfu - Čeští exulanti v Berlíně
Příspěvek pro VI. mezinárodní konferenci MORAVIAN, 19.-20.10.2012 v Suchdole nad Odrou
http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/642_011112.pdf

- (1) Giernoth, J.W.: Das Kuhländchen; kapitola „Der Name Kuhländchen“; www.kuhlaendchen.de
- (2) František Chocholatý: Kravařsko – Kuhländchen (Krátký historický přehled). Strany 153-162 knihy od Elfriedy Wojacekové-Šteffkové Ze země milované do země zaslíbené, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1995.
Viz též: http://www.go-east-mission.de/dateien/cz/20_080307.pdf
- (3) Graf ohne Grenzen. Leben und Werk von Nikolaus Ludwig Graf von Zinzendorf (Hrabě bez hranic. Život a dílo hraběte...) Katalog k výstavě. Unitätsarchiv in Herrnhut im Verlag der Comeniusbuchhandlung, Herrnhut 2000.
Vyobrazení na str. 37, komentář na str. 185.
- (4) Stephan Augustin: Die erste Generation – Herrnhuter Missionare aus dem Kuhländchen. (První generace – Ochranovští misionáři z Kravařska). Katalog k výstavě. Sudetendeutsche Verlagsgesellschaft München, 2002. Str. 12.
- (5) Obrazy z dějin Jednoty bratrské, díl II., knihovna „Bratrských listův“ v Praze, 1911, str. 19.
- (6) Graf ohne Grenzen, viz (3), str. 41.
- (7) Die Ausstellung im Archiv der Brüder-Unität in Herrnhut (Výstava v archivu Jednoty bratrské v Ochranově), Text und Bildauswahl Archiv der Brüder-Unität Herrnhut. Gustav Winter, Herrnhut 1993. Obě titulní strany citovaných knih jsou zobrazeny na str. 16.
- (8) Stephan Augustin: Die erste Generation... viz (4), strana 7.
- (9) Štěříková, Edita: Stručně o pobělohorských exulantech. Kalich, Praha 2005 (ISBN 80-7017-022-0)
- (10) Greenfield, John: Moc s výsosti
Vydal Josef Dobeš, Praha 1936
- (11) Štěříková, Edita: Jak potůček v jezeře / Moravané v obnovené Jednotě bratrské v 18. století
Kalich, Praha 2009 (ISBN 978-80-7017-112-7)
Podrobná, čtivá a zásadní kniha pro téma moravských exulantů.

- (12) Služebníci slova Božího v krajině pod horami / Výbor z díla těšínských evangelických bohoslovců Křesťanské společenství-Spolecznosc Chrzescijanska, Český Těšín 2005 (ISBN 80-239-6391-0) Johann Adam Steinmetz, str. 22-50
- (13) S použitím německé wikipedie, heslo „Kurfürstentum Sachsen“:
http://de.wikipedia.org/wiki/Kurf%C3%BCrstentum_Sachsen
a „Königreich Preußen“:
http://de.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6nigreich_Preu%C3%9Fen
- (14) Štěříková, Edita: Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století, Kalich Praha, 1999, ISBN 80-7017-253-3
- (15) Český Rixdorf – 1737 / Čeští exulanti v Berlíně. Režie Iva Hlavsová, výrobce: VISTAFILM s.r.o. Tento dokumentární film z r. 2012 byl natáčen v Berlíně i Černé, je v české i německé verzi, délka 38 minut, stereo. Mapuje nejenom historické příčiny exodu Čechů, ale odhaluje také řadu zajímavých událostí nejen z časů minulých, ale také ze současnosti. Viz webovou stránku <http://www.vistafilm.cz/novinky/CESKY-RIXDORF-1737-65>
Distributor DVD v Česku: ksjuda@wo.cz, <http://www.juda.cz/shop/>
-

Publikováno na www.go-east-mission.net v říjnu 2016